

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

Дмитро Закатнов,
завідувач лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Особливості розвитку суспільства трансформують вимоги щодо професійної підготовки молоді. В умовах нестабільного ринку праці випускникові професійно-технічного навчального закладу недостатньо набутих професійних компетентностей, йому також необхідно сформуванати здатність до працевлаштування, визначити реалістичну освітньо-професійну траєкторію та окреслити засоби її реалізації тощо. За такого підходу, однією з характеристик успішності особистості у професійній сфері є її професійна кар'єра, а вибір напрямку її розвитку є одним з нормативних життєвих рішень молоді людини як на етапі оптації, так і на етапі професійної підготовки. Але підготовка учнів ПТНЗ до вибору й реалізації професійної кар'єри передбачає створення системи кар'єрного консультування, яка б здійснювала психолого-педагогічне забезпечення цього процесу. Відтак, система кар'єрного консультування успішно функціонуватиме, якщо спиратиметься на відповідну теорію й методологію. Саме в теорії й методології переломлюються й перевіряються поняття, ідеї, погляди, уявлення, форми, методи й принципи, які дають змогу підвищити її ефективність.

Якщо вибудовувати консультування з професійної кар'єри як педагогічну систему, то воно повинно характеризуватися наявністю групи певних елементів: цілі консультування; зміст консультування; методи, засоби, організаційні форми консультування; суб'єкти консультування тощо. Одним з провідних елементів педагогічної системи є її цілі, яким притаманна ієрархічність. Перший рівень – соціальне замовлення суспільства або окремих соціальних груп для усіх ланок освіти щодо формування особистості як громадянина і професіонала. У нашому випадку йдеться про підвищення якості трудового потенціалу суспільства, покращення людського капіталу, створення умов для професійної самореалізації молоді тощо. Другий рівень – мета освітнього закладу, в якій соціальні запити трансформовано в поняттях і категоріях педагогіки. У контексті нашого дослідження, такі цілі зорієнтовані на підготовку компетентного, професійно мобільного, здатного до особистісного і професійного саморозвитку фахівця. Третій рівень – це педагогічні цілі освітньої діяльності конкретного навчального закладу, у нашому випадку – підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів до вибору, планування та реалізації професійної кар'єри, тобто – до соціально-професійного самовизначення.

Оскільки метою кар'єрного консультування є забезпечення соціально-професійного самовизначення людини, важливим є визначення групи принципів, якими керуються учні при виборі професії й свого місця в соціальній структурі суспільства. До них відносяться: принцип свідомості у виборі професійної кар'єри; принцип відповідності кар'єри, що обирається, інтересам, схильностям, здатностям особистості й, одночасно, потребам суспільства в кадрах певної професії; принцип активності у виборі й реалізації професійної кар'єри; принцип кар'єрного розвитку тощо. Теоретичні основи кар'єрного консультування можна визначити як сукупність знань, що відображають у концентрованій формі комплекс поглядів, уявлень і ідей, спрямованих на здійснення ефективної діяльності за даним напрямом. До їх числа відносяться теорії особистісного, професійного й кар'єрного розвитку, теоретичні основи психологічного консультування, теоретичні основи професійної орієнтації й професійного самовизначення тощо. Сучасне розуміння проблеми кар'єрного консультування визначає людину як суб'єкта вибору та розбудови професійної кар'єри. За такого підходу система консультування з професійної кар'єри є спеціально організованою діяльністю державних і суспільних організацій (установ, закладів тощо), що спрямована на вдосконалення процесу професійно-соціального самовизначення учнівської молоді, її підготовку до усвідомленого вибору й реалізації освітньо-професійної траєкторії.

Якщо вести мову про організацію кар'єрного консультування, то в ідеальному варіанті воно повинне здійснюватися на усіх етапах професійного розвитку особистості. У закладах професійної освіти воно може бути формалізованим у рамках діяльності Центрів розвитку професійної кар'єри, які можуть створюватися як їх підрозділи, в тому числі виокремленні, або при управліннях професійно-технічною освітою. Основним завданнями таких центрів вбачається комплексна психолого-педагогічна підтримка учнів і випускників ПТНЗ стосовно кар'єрного розвитку, плануванню й розвитку професійної кар'єри. Центри розвитку кар'єри також повинні забезпечувати зворотній зв'язок між навчальним закладом і ринком праці (роботодавцями). Таким чином, до числа основних напрямів діяльності таких центрів можна віднести: надання консультаційних послуг з професійної орієнтації й планування кар'єри для учнів і випускників ПТНЗ і загальноосвітніх шкіл; навчання способам ефективних ділових взаємостосунків; надання інформації стосовно тенденцій ринку праці у контексті перспектив працевлаштування; навчання методам побудови професійної кар'єри; психологічне консультування для виявлення інтересів, здатностей, здібностей тощо; створення можливостей для набуття учнями практичного професійного досвіду під час навчання (виробнича практика, робота за фахом у позаурочний час, проектна діяльність фахового спрямування тощо); сприяння працевлаштуванню випускників; проведення кар'єрних тренінгів; методичне, інформаційне, психологічне забезпечення кар'єрного розвитку учнів; створення ресурсно-інформаційної бази з кар'єрного консультування; створення та підтримка сайту щодо кар'єрного розвитку учнів та випускників

ПТНЗ тощо.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено, що понад 86% респондентів (всього опитано 1680 учнів ПТНЗ) вважають за потрібне здійснення у закладах професійно-технічної освіти консультування з професійної кар'єри.